

De gifbeker van Socrates

Beschrijving

In 406 v.Chr. raakt Athene 25 schepen en 4000 zeelieden kwijt bij een zeeslag tegen de Spartanen. De vijandelijke vloot wordt verwoest, maar de Atheners zijn boos dat de acht gekozen generaals de doden niet thuis hebben gebracht. Bijna iedereen kent wel een van de doden, en de nabestaanden kunnen hen nu niet begraven. Volgens de generaals konden de lijken niet geborgen worden omdat het stormde, maar de bevolking toont geen begrip voor dat argument. De gemoederen lopen hoog op tijdens de vergadering, en sommigen stellen voor om de strategen meteen via een stemming te veroordelen. Socrates heeft nooit eerder deel van de volksvergadering uitgemaakt, maar deze keer is hij ingeloot.

Veel leden willen niet met het voorstel instemmen, maar na dreigementen trekken ze een voor een hun bezwaren in. Het voorstel is weliswaar in strijd met de reglementen, maar de burgers zijn op wraak belust.

Socrates blijft als enige dwarsliggen. *“Ik beschouw het als mijn plicht om dit risico te lopen uit naam van de wet en de rechtvaardigheid. Ik wil niet medeplichtig zijn aan onwettige voorstellen,”* zegt hij.

Maar zijn verzet mag niet baten. Het voorstel wordt aangenomen, en de acht worden ter dood veroordeeld. Socrates heeft veel vijanden gemaakt in Athene.

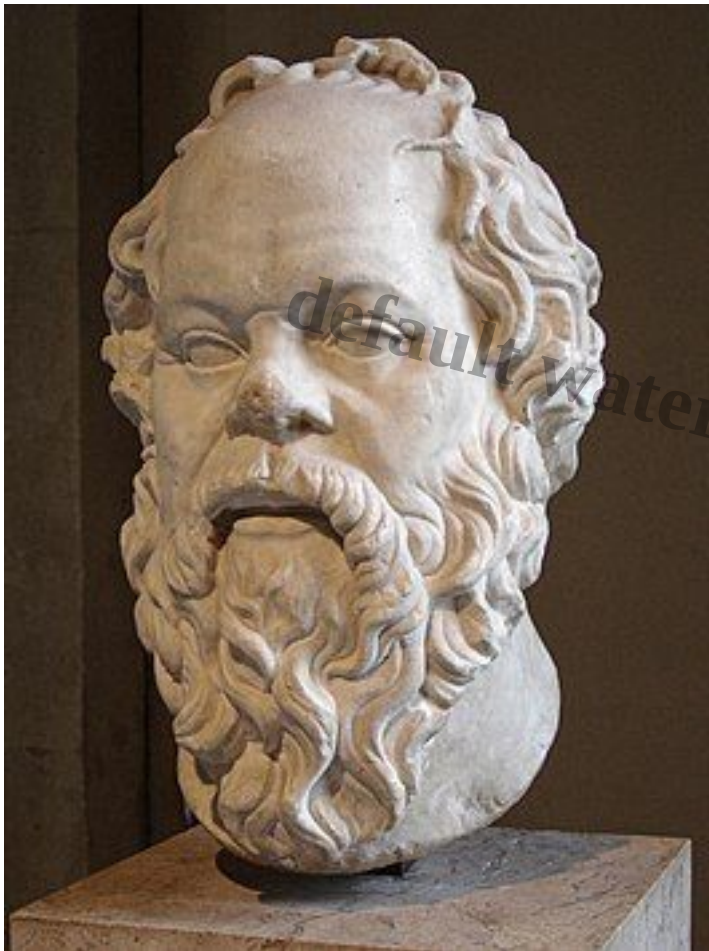
Sparta vestigt dictatuur

In 404 v.Chr. dwingt de Spartaanse legerleider *Lysander*, een meedogenloos aanvoerder, Athene tot overgave. Hij schort meteen de grondwet op, heft de democratische instellingen op en brengt een pro-Spartaans bewind aan de macht, de Dertig Tirannen. Een oud-leerling van Socrates, de dichter *Critias*, krijgt er de leiding over.

Vijanden en politieke tegenstanders van de Dertig worden stelselmatig uit de weg geruimd. Iedereen loopt gevaar, maar Socrates, met zijn grote gevoel voor rechtvaardigheid, kan niet zwijgen en bekritiseert de tirannen openlijk.

Critias heeft weliswaar een diep respect voor zijn oude leermeester, maar hij kan hem niet laten begaan. De Dertig Tirannen laten de filosoof weten dat hij op straat geen jonge mensen mag aanspreken. Hij zou hen met zijn meningen vergiften, zo menen ze. Socrates houdt echter niet lang zijn mond, want niet veel later moet *Critias* hem weer ontbieden.

Socrates verwacht de doodstraf voor zijn ongehoorzaamheid, maar hij wordt gered als *Critias* in 403 v.Chr. naar de haven *Piraeus* gaat, waar aanhangers van de democratie tegen de troepen van de Dertig vechten. *Critias* komt daarbij om het leven, en met hem valt ook de tirannie van de Dertig.

Socrates

Socrates wordt zondebok

Al wordt de democratie heringevoerd, het nieuwe Athene is een zwakke versie van het oude. Tientallen jaren van oorlog hebben hun tol geëist. Slechts één ding is als vanouds: Socrates slentert nog steeds door de straten en valt omstanders lastig met zijn vragen. Hij is nu bijna 70 en de Atheners kijken hem meer dan ooit met de nek aan.

Alle burgers van Athene kunnen een rechtszaak beginnen, en één rijke man doet waar velen al op zitten te hopen: Socrates wordt aangeklaagd. De filosoof moet op verhoor komen, waar hem de aanklacht voorgelezen wordt. Hij wordt beticht van blasfemie en het corrumperen van de jeugd. Daar staat de doodstraf op.

Socrates blijft zoals altijd stoïcijns, als hij hierna naar huis wandelt. Zijn vrienden smeken hem om de stad te ontvluchten, maar het is voor Socrates ondenkbaar om zijn geliefde Athene te verlaten: *â??Ik ben dankbaar dat de god Apollon mij geschapen heeft als man en niet als vrouw, als Griek en niet als barbaar, en als Athener en niet als buitenlander.â??*

Socrates krijgt jury tegen zich

De rechtbank is vrij bescheiden, maar het is toch een indrukwekkend schouwspel als de 500 juryleden verschijnen. Een voor een schrijden ze langs de wachten om het houten bord te tonen dat bewijst dat ze uitverkoren zijn. Ze nemen plaats op lange, harde banken. De zon is nog maar net op als de rechtszaak in de zomer van 399 v.Chr. begint. Toch zit de publieke tribune vol.

Socrates is een bekende verschijning in het straatbeeld van Athene, en veel inwoners willen zien hoe hem het vuur na aan de schenen wordt gelegd, zoals hij dat zo vaak bij hen deed. Het wordt doodstil als Socrates het woord neemt. De filosoof lijkt graag dood te willen, want hij doet er alles aan om de burgers die over zijn lot zullen beslissen voor het hoofd te stoten. Socrates wil zich niet verdedigen.

Hij verklaart dat een god tot hem spreekt en dat hij de meest wijze man van Athene is omdat hij heeft begrepen dat hij niets weet. Volgens de auteur *Xenophon*, die aanwezig is, leidt deze bewering tot een storm van kritiek van de jury. Daarmee verspeelt hij het beetje krediet dat hij nog had.

Als de dag voorbij is, gaat er een kruik rond. De 500 juryleden moeten er een bronzen schijf met hun stem in doen. Hij wordt door een meerderheid van 280 juryleden schuldig bevonden.

Socrates erkent rechtbank niet

De aanklager eist de doodstraf, maar de wet schrijft voor dat de beklaagde een alternatieve straf mag voorstellen, die de jury ook kan opleggen. Verbanning zou in een zaak als deze een gepast tegenvoorstel zijn, maar Socrates is blijkbaar nog niet klaar met provoceren.

â??Welke beloning is betamelijk voor een arme man die vrije tijd nodig heeft om u de weg te wijzen? Verzorging op kosten van de staat. Dat verdient hij veel meer dan een of andere winnaar van de Olympische Spelen,â?? betoogt hij.

De schrijver *Xenophon* stelt de zaken iets anders voor. Volgens hem weigert Socrates met een alternatieve straf te komen, omdat hij de rechtbank daarmee indirect zou erkennen en het vonnis rechtsgeldig maken. Wanneer de juryleden voor de tweede keer hun bronzen schijf in de stembus hebben gedaan, wordt duidelijk dat de filosoof zijn zaak geen goed heeft gedaan. In de eerste ronde verklaarden slechts 280 man hem schuldig. Nu stemmen, volgens historicus *Diogenes Laërtius*, 360 juryleden voor zijn dood.

Socrates wordt gevangen gezet

De 70-jarige filosoof wordt naar het huis van bewaring gebracht. Athene kent geen gevangenisstraf en sluit misdadigers alleen op in afwachting van de tenuitvoer-legging van hun straf. Ze mogen bezoek ontvangen.

Socratesâ?? radeloze vrienden stellen voor dat hij ontsnapt. Maar dat is een absurd idee voor de filosoof. Het vonnis is zeker onrechtvaardig, maar als hij het ontloopt, handelt hij ook onrechtvaardig. Dat is in strijd met alles waar hij voor staat. Na een maand in de cel is het zo ver: Socrates moet het vonnis zelf voltrekken door gif van de *gevlekte scheerling* in te nemen.

Hij krijgt in het gezelschap van zijn vrienden een gifbeker aangereikt van een bewaarder. De aanwezigen barsten in huilen uit als hij een slok neemt en zich voor de laatste keer zijn zonderlinge zelf toont. â??*Wat is dit nu voor een gedrag voor mannen? Ik heb vrouwen weggestuurd om dit soort dingen niet te hoeven zien. Ik wilde in gepaste stilte sterven, en nu dwingen jullie tranen me om leuk te doen.*â??

Korte tijd later is de filosoof Socrates dood, 70 jaar oud.

Vrij naar een tekst van Tim Panduro op de site Historia.

Socrates drinkt de gifbeker

Datum aangemaakt
2023/10/07